

УДК 94: 329 (477) «1925–1939»

СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УНДО НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1925–1939 РР.)

Ірина КРАСНОДЕМСЬКА

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу історичних студій НДІУ

Анотація. У статті проаналізовано політичні передумови виникнення Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), наведена характеристика його діяльності, зокрема її форми і методи. Визначено основні напрямки практичної політики УНДО та виділено державотворчий вплив УНДО в історії України на етапі свого існування, висвітлено його роль і місце у суспільно-політичному житті Західної України. Розкрито спектр впливів і відносин УНДО з іншими політичними партіями й організаціями краю.

Ключові слова: Західна Україна, націонал-демократія, політична діяльність, партія, громадська організація.

СТАНОВЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УНДО НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ (1925–1939 ГГ.)

Ірина КРАСНОДЕМСКАЯ

кандидат исторических наук,

старший научный сотрудник отдела исторических студий НИИУ

Аннотация. В статье проанализированы политические предпосылки возникновения Украинского национально-демократического объединения (УНДО), приведена характеристика его деятельности, в частности ее формы и методы. Определены основные направления практической политики УНДО и выделено государственное влияние УНДО в истории Украины на этапе своего существования, отражена его роль и место в общественно-политической жизни Западной Украины. Раскрыт спектр влияний и отношений УНДО с другими политическими партиями и организациями края.

Ключевые слова: Западная Украина, национал-демократия, политическая деятельность, партия, общественная организация.

FORMATION AND ACTIVITIES OF UNDO IN WEST UKRAINIAN LANDS (1925–1939)

Iryna KRASNODEMSKA

Candidate of Historical Sciences,

senior research fellow of the Historical Studies Department of RIUS

Annotation. The article analyzes the political preconditions for the establishment of the Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO), shows the characteristics of its activities, in particular its forms and methods. It defines the main directions of UNDO practical policy and the state effect of this Alliance on the history of Ukraine at the stage of its existence. Also, the investigation reflects the role and place of UNDO in the social and political life of Western Ukraine, discloses a spectrum of influences and relationships of the Alliance with other political parties and organizations of the region.

Key words: Western Ukraine, national democracy, political activity, party, public organization.

У 20–30-х роках ХХ ст. західноукраїнські землі були центром запеклої політичної, культурної, збройної боротьби, протистояння українського національно-визвольного руху польській владі і шовіністичній частині польського суспільства. Ворогуючі сторони намагалися адекватно відповідати на виклики часу, постійно змінювали свою тактику та акценти діяльності, їхня ж мета залишалася незмінною.

Проголошення незалежності України у 1991 р. та історичні зміни, що сталися у зв'язку з цією подією, викликали розвиток і утвердження багатопартійної системи на демократичних засадах та значне зростання наукового, суспільно-політичного та пізнавального інтересу до національно-демократичного руху в Західній Україні, яка була насильно відірвана від інших українських земель і поневолена Польщею.

У цьому контексті дослідження історії Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) як провідної політичної організації західноукраїнського суспільства у міжвоєнний період займає особливе місце у проблематиці наукових досліджень.

Комплексний аналіз історіографічних праць з даної проблематики засвідчив, що після 1991 р. відбувся значний приріст наукових історичних знань з літопису УНДО. Зусиллями провідних вітчизняних учених знято ідеологічні нашарування тоталітарних часів, пересмислено основні віхи історичного минулого західних українців, об'єктивно визначено місце і роль національно-державницьких сил у боротьбі за незалежність і соборність України. В ґрунтовних дослідженнях І. Васюти [3], Л. Зашкільняка [5, 6], С. Качараби [12], М. Кугутя-

ка [13, 15], С. Кульчицького [17], М. Кучерепи [1], М. Швагуляка [36], Я. Цецика [35] та ін. проаналізовано правове, економічне та політичне становище західноукраїнських земель у складі Другої Речі Посполитої, відтворено особливості партійно-політичної структури цього регіону.

Діяльності УНДО від початку заснування до 1930-х років, питанням внутрішньополітичної боротьби навколо стратегії і тактики УНДО, діяльності його повітових організацій, відносинам з іншими національно-державницькими силами, політиці «нормалізації» 1935 р. присвячені праці І. Бурковської [1, 2], І. Скочиляса [25], І. Соляра [26], М. Кугутяка [14, 16], Р. Пуйди [22], І. Федика [29], Б. Хруслова [30–33].

Поразка української національно-демократичної революції, крах української державності і, як наслідок, приєднання Галичини до Польщі у березні 1923 р. викликали глибоку кризу в західноукраїнському національно-політичному русі. Ситуація в Західній Україні розвивалася контрверсійно. На той час там уже діяли 12 політичних партій, що належали до національно-державницької, ліворадикальної (або комуністичної), москвофільської і угодовської (до Польщі) течій.

Найвпливовішим політичним табором, який користувався переважаючою підтримкою народних мас, був національно-державницький. У його складі сформувалися чотири ідейно-політичні напрямки. Це – національно-демократична течія, яка була провідною в українській політиці в Західній Україні, особливо в Галичині, представлена Українською народно-трудовою партією (УНТП), Закордонною групою УНТП (ЗГ УНТП). Другою за своїми впливами

і значенням була народницько-соціалістична течія, яку представляла Українська радикальна партія (УРП), Закордонна група УРП (ЗГ УРП), Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР). Окремою течією українського політичного руху була соціал-демократія, яку уособлювала Українська соціал-демократична партія (УСДП), а також волинська організація Соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП). На цей час УСДП повністю перейшла на комуністичні позиції. У січні 1924 р. вона була заборонена польською владою. Малопомітною в політичному житті краю була консервативна течія. Її представляла Українська християнсько-суспільна партія (УХСП) [32, с. 13].

Єдиний досі національно-державницький табір розпався на окремі політичні партії, кожна з яких випрацювала свою концепцію причин поразки визвольних змагань і шляхів виходу з кризи. Найглибша організаційна і політична криза охопила УНТП – провідну політичну партію краю.

В основі внутрішньопартійного протиборства було зіткнення різних політичних концепцій щодо перспектив українського національно-політичного руху. Діаметрально протилежні підходи спостерігались у ставленні до Польщі, радянської України, ролі державного еміграційного центру на чолі з Є. Петрушевичем. Концепція боротьби проти Польщі за державність західноукраїнських земель при підтримці радянської України суперечила автономістським планам керівництва УНТП в особі В. Бачинського.

Відмова від конфронтації з Польщею, пошук шляхів польсько-українського порозуміння крайового проводу

УНТП не знайшли підтримки в партії і суспільстві. В кінці 1923 р. автономісти були змушені відійти від керівництва УНТП, а до проводу партії прийшли прихильники Є. Петрушевича [32, с. 14].

В той час у міжвоєнній Польщі система політичного терору втілювалася у воєнно-польові суди, намагання кулями та багнетами придушити національний рух, виступи українського населення за національні права, громадську гідність і мінімум соціальних умов для існування. «Пацифікація і повторна пацифікація» – справжнє лихо для українського населення. Поряд із репресіями і нищенням майна розтопувалася українська культура, освітні товариства та установи, розчавлювалася духовність і національна свідомість. Крайній польський націоналізм виражався у рішучих антиукраїнських діях [37].

Отже, неприйняття польської окупації, заперечення рішення Ради послів Антанти, боротьба проти національного поневолення, за державну незалежність і соборність України сприяли об'єднанню національно-державницьких сил. У вкрай несприятливих умовах українські політичні партії змушені були шукати можливості для відстоювання національних інтересів. З метою усунення розбіжностей в українській політиці західноукраїнських земель і консолідації націоналістичних сил українські національні угруповання, а саме Українська народна трудова партія з її обома групами, Українська партія національної роботи і Національна група Української парламентарної репрезентації зі своїми однодумцями з Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя об'єдналися в одну партію – **Українське національно-демократичне об'єднання** (далі – УНДО) [26,

с. 51]. Це була центристська ліберальна партія, яка виросла на масовій базі західноукраїнського селянства і перебувала у легальній опозиції до уряду Речі Посполитої. Крім представників сільського населення, до УНДО входили юристи, вчителі, лікарі, журналісти, представники греко-католицького духовенства. По суті, це був широкий національний рух, який намагався легальними методами відстоювати інтереси українства у міжвоєнній Польщі. Власне, у цьому полягала одна з особливостей УНДО. Члени і прихильники партії діяли в рамках організаційної мережі, яка охоплювала як низові осередки, так і районні та повітові комітети. На цьому рівні проводилася робота окружного активу та керівників центральних партійних структур. Члени партії знаходилися у постійному контакті з партійним керівництвом через регулярне скликання повітових конференцій.

УНДО виступала за конституційну демократію та незалежність України, але досягти цього об'єднання вважала за можливе шляхом реформ. В партії був представлений доволі широкий спектр поглядів від прибічників лібералів, соціальних радикалів і національних демократів [36, с. 79].

Головними програмовими засадами об'єднання були: 1) національна єдність всього українського народу; 2) відмінний український характер Східної Галичини з Лемківщиною, Холмщини з Підляшшям і Волині з Поліссям, де українське населення є переважною більшістю, спонукає західноукраїнські землі боротися проти Польщі разом як цілість і створити єдиний національний фронт; 3) свої змагання здійснювати всіма доступними засобами боротьби, в якій не

допускається чужого панування на цих землях; 4) вважати Радянську Україну етапом до Соборної Незалежної Української Держави; 5) вважати необхідним існування за кордоном партійного представництва західноукраїнських земель, яке в тісному зв'язку з краєм буде проводити міжнародну діяльність; 6) організувати політично, культурно й економічно українські селянські, міщанські та робітничі маси, щоби утворити з них політично свідомі, соціально міцні, економічно незалежні верстви [26, с. 49–51].

Основною метою діяльності УНДО була побудова в майбутньому самостійної соборної незалежної Української держави, а основними завданнями на шляху до здійснення найвищого ідеалу нації стали «культурне й економічне піднесення села, перехід всієї землі без викупу на власність українського селянства, здобуття торгівлі та промислу для українського міщанства, збереження дотеперішніх здобутків робітничої класи і боротьба за нові» [26, с. 51].

Під впливом об'єднання знаходилося багато українських освітніх, культурних, фінансових, господарських і спортивних організацій (Ревізійний союз українських кооперативів – близько 450 тис. чоловік, Центросоюз, Дністер, «Просвіта» – 400 тис., «Сокіл» – 380 кружков, 2 тис., Луг, Рідна школа – 1075 кружков, 43 тис., Союз українок – 25 тис. членів), які вели активну видавничу діяльність. Під їхнім керівництвом виходили ряд друкованих органів, зокрема щоденна газета «Діло», тижневик «Свобода», «Господарсько-кооперативний часопис», «Кооперативна республіка» та ін. [4, с. 287].

Українське національно-демократичне об'єднання гуртувало майже 75% громадського активу Галичини. У другій

половині 1920-х Українське національно-демократичне об'єднання поширило свій вплив і на Волинь, але згодом під польським тиском його втратило. Головними діячами УНДО були Сергій Хруцький, Борис Козубський, Михайло Черкавський.

Таким чином, своєю діяльністю УНДО впливало на поглиблення самосвідомості народу, його прагнень відстояти свої соціальні, політичні й освітньо-культурні права, вибороти можливість для внутрішнього розвитку і реалізувати прагнення українців до свободи і незалежності.

На його I установчому з'їзді, що відбувся 11 липня 1925 р., була прийнята політична платформа, обрано Центральний комітет у кількості 39 членів та Народний комітет (ширша управа УНДО) із 113 членів. Першим головою УНДО став Д. Левицький, його заступниками вибрані: сен. М. Черкавський, д-р Ол. Марітчак, о. Д. Лопатинський, Гр. Тершаковець і д-р Корнило Троян; секретарем – В. Целевич, його заступником – М. Струтинський [7].

На з'їзді було прийнято звернення до населення Західної України, у якому доволі широко характеризувалися напрямки діяльності УНДО: «В боротьбі за найвище право нації УНДО спиратиметься на все свідоме громадянство Західної України, і, виходячи з принципу національної єдності, – на весь український народ» [28].

Націонал-демократи, що входили до складу УНДО, рішуче виступали за утворення на західноукраїнських землях спільного національного фронту шляхом об'єднання всіх українських партій. 13 травня 1926 р. відбулося засідання Народного комітету УНДО, на

якому його голова Д. Левицький проаналізував положення українського народу під Польщею, окреслив внутрішні польські відносини та розглянув міжнародне становище. Головний секретар В. Целевич дав деякі пояснення до проекту програми об'єднання, зауваживши, що в ній сформульовані основні цілі й завдання організації, вона мусить бути одна, а прийняті партійними з'їздами постанови політично-тактичного характеру можуть змінюватися відповідно до обставин, але вони не мають суперечити основним положенням програми. Під час обговорення проекту програми виникла жвава дискусія.

Зокрема, О. Луцький, З. Пеленський повністю підтримали як політичну, так і соціальну частини програми. Д-р В. Левицький зазначив, що основними засадами об'єднання мають бути націоналізм, соборництво і приватна власність. Б. Баранова порушила питання про участь жінок та молоді в організації й запропонувала створити в селах низку спортивних товариств.

Значна частина присутніх, зокрема М. Мельник, В. Кохан, Соломка, Матвіяс, д-р С. Галан, Г. Тершаковець та ін., підтримали положення в Програмі про передачу землі селянам без викупу. Вони зауважували, що на селі безземелля і безробіття й селяни не в змозі викупити землю, так як це призведе ще до більшого їхнього зубожіння. «Земля без викупу» – це не демагогія, а невмолима потреба життя, це не «хлополапство», а неминуча національна потреба. Іншу точку зору висловили д-р Лунів, О. Куніцький, Т. Окуневський, які не погоджувалися з деякими твердженнями в політичній частині програми, в цілому не заперечували передачу землі селянам,

але запропонували прибрати слова «без викупу». Критично до деяких положень Програми, що стосуються земельних, соціальних та релігійних справ, висловився отець Юрик [19].

За підсумками засідання 13 травня 1926 р. і дискусій, які виникли на ньому, ЦК УНДО прийняв ряд постанов. В одній із них було проаналізовано політичне становище західноукраїнських земель, наголошувалося, що польська політика щодо українського народу здійснюється з метою повного його винищення, пригнічення просвітнього, кооперативного, національного й політичного руху. Польський уряд не дотримувався міжнародних зобов'язань, польської Конституції і законів, які передбачали деякі можливості для розвитку національних меншин в польській державі. Українці були позбавлені будь-яких прав. Тому лише безкомпромісна і організована боротьба, в якій візьмуть участь найширші верстви українського населення, зможе зупинити польський наступ, а українцям – досягнути своєї мети. УНДО закликала всі політичні партії до утворення на західноукраїнських землях єдиного національного фронту з метою організації національно-визвольної боротьби.

У цій постанові також була висвітлена діяльність західноукраїнських політичних партій та показано ставлення УНДО до них. КПЗУ, радикал-соціалісти, угодовці, москвофіли своїми діями завдавали чимало шкоди загальноукраїнській національній справі. Тому керівництво партії закликала український народ до рішучої боротьби з ними [8, арк. 83].

Критикуючи згадані вище партії, які з класових позицій намагалися вирішити українське питання в Польщі, лідери

УНДО розуміли, що в боротьбі проти польських властей потрібно об'єднатися. Лише за такої умови можна було досягти успіхів у справі національного визволення, побудови соборної Української держави.

Найвищим органом Українського національно-демократичного об'єднання був так званий Народний з'їзд, який збирався кожних два роки. Його обирав Центральний Народний Комітет у складі 41 члена, що вибирав 10-членну ексекутиву; на місцях були повітові народні з'їзди, які обирали повітові народні комітети; у більших містах – окремі міські організації; у селах – мужі довір'я. Українське національно-демократичне об'єднання являло собою широкий національний рух без точного реєстру членів, без членських внесків, за винятком Львова, але з виразною партійною дисципліною і взаємною лояльністю між проводом і низовими діями, і, відповідно, мало значний державотворчий вплив.

Головною проблемою для УНДО залишалося випрацювання політичної програми, тактики і стратегії дій. Важливість вирішення цих завдань актуалізувалася тією обставиною, що в УНДО і після його утворення продовжувалося протиборство автономістського, радянського, націоналістичного і центристського угруповань. Вони були продовженням тих політичних течій, які утворили партію. Лише згуртування центристсько-націоналістичних сил у керівництві УНДО дало змогу подолати опір радянських і автономістів. Це відкрило шлях до ідейно-політичного оформлення партії, яке завершилося прийняттям партійної програми на II з'їзді УНДО 19–20 листопада 1926 р. [21].

На другому Народному з'їзді УНДО 19–20 листопада 1926 р., на який до Львова з'їхалися 217 делегатів з усіх повітів Галичини й деяких повітів Волині, репрезентуючи значну більшість українського населення під Польщею, було ухвалено програму партії, яка, подібно до програми колишньої Національно-Демократичної Партії, базувалася на ідеології соборності й державності, демократії і антикомунізму. Програма об'єднання складалася з трьох розділів: політичні, економічно-суспільні та культурні справи. Порівняно з платформою УНДО та проектом, що обговорювався у квітні–травні 1926 р. на засіданнях ЦК партії, політичний розділ програми зазнав змін. Зокрема, наголосивши в ній, що метою партії є соборна незалежна демократична Українська держава, і тому вона бореться за політичне самовизначення українського народу на всіх його етнічних землях, з програми вилучено пункт про створення міжпартійної ради і порозуміння з іншими національними меншинами, а також пункт, у якому Радянська Україна вважалась етапом до незалежної Української держави.

Це, швидше за все, було зроблено з тактичних міркувань: програма, яка претендувала на платформу консолідації всіх національно-державницьких сил, уникала найбільш гострих і дискусійних проблем. Цю функцію виконували резолюції Народного з'їзду відповідно до змін політичного життя Західної України.

На міжнародній арені УНДО вело боротьбу проти легалізації чужого панування, а у варшавському сеймі й сенаті – за виконання Польщею її міжнародних і конституційних зобов'язань. Партія закликала не визнавати ніяких міжнародних актів, що були прийняті проти волі

українського народу і що призвело до насильницького поділу української території між сусідніми державами. Вона відстоювала суверенне право українців у Західній Україні на самовизначення, домогалася конституційно-парламентського устрою для українських територій, що входили до складу Польської держави, загального, рівного, пропорційного виборчого права для українців [21].

В економічній сфері УНДО виступало за передачу землі без викупу безземельним і малоземельним селянам, за перехід великих промислових підприємств (фабрик, заводів) у державну власність, участь робітників у розподілі доходів, зміну податкової системи більш прогресивною і справедливою, розвиток дрібного промислу, ремесел, торгівлі, поширення й поглиблення кооперативного руху, соціальний захист робітників і селян.

У сфері культури в програмі передбачалося створення єдиної трудової української школи, національне виховання, безкоштовна освіта (дошкільна, шкільна й вища) і наука, релігійна рівноправність усіх віросповідань, їх внутрішня самоуправа, надання державної допомоги молоді [21].

Голова УНДО Д. Левицький у своїй промові охарактеризував політичні, економічні й культурні процеси на українських землях під Польщею, Румунією й Чехословаччиною, подав основні напрями діяльності партії, яка зводилася до вироблення її ідеології, об'єднання різних національних груп, з яких вона постала, до розбудови партійних організацій як у Галичині, так і на північно-західних українських землях; співпраці з іншими поневоленими народами тощо. Головний секретар В. Целевич висвітлив

стан справ у шкільній, земельній галузях, у справі амністії для політичних в'язнів тощо. Окремо він зупинився на організаційній діяльності об'єднання, яке провело 101 велике віче, 52 повітових народних з'їздів. Аналізуючи організаційну структуру партії по окремих воєводствах і округах, В. Целевич зробив висновок, що в Тернопільському воєводстві партійні осередки є у всіх повітах, а у Львівському воєводстві в 16 повітах (немає в 4 повітах: Чесанів, Устрики, Ярослав, Ліско). Найслабше представлена партійна організація УНДО в Станіславівському воєводстві, де партійні структури є у 9 повітах, а у 6 – немає [9].

Основна дискусія на цьому з'їзді зосереджувалася головним чином навколо Радянської України. Зокрема, З. Диденко зазначив, що Ф. Евин є угодовцем зліва і його твердження, що Радянська Україна є суверенною державою, є невірним і не зовсім відповідає дійсності. В цьому сенсі, зауважував З. Диденко, виникають питання: чи Радянська Україна, будучи «суверенною» державою, має військо? Чи має вона свою грошову систему? Чи веде самостійну економічну або закордонну політику? Чи «суверенна» держава могла б допустити створення молдавської республіки з українською більшістю або намагання створити на українській Волині польську республіку? На його думку, так не поводяться із суверенними державами, ані суверенні держави не дозволяють, щоби так з ними поводитися. О. Маринович (Гійсько) згадав про роль і значення церкви і звернув увагу на деякі виступи в пресі, які можуть це значення підірвати. Він цілком приєднався до висновків попередника, заявивши, що проти будь-яких орієнтацій на сторонні сили [10].

На другий день, 20 листопада, були виголошені доповіді з культурно-освітніх питань (М. Галущинський), в яких висвітлювалися як досягнення, так і проблеми, які необхідно вирішувати в освітній, шкільній, культурній та економічній сферах (Ю. Павликовський). Відтак відбулося обговорення виголошених рефератів і резолюцій в культурно-освітніх та економічних справах. Хід дискусії показав, що учасники з'їзду надзвичайно серйозно ставилися до всіх порушених питань і рівень дискусії був дійсно високий. Особливо жвавою виявилася дискусія селян: Тершаківця з Рудеччини, Кузьміна з Озірної, Кравця з Сокальщини, Волчука з Маріямпольа та ін. Усі вони говорили розумно, логічно і висловили низку слушних думок та пропозицій. Беручи участь у дискусії, Д. Паліїв мотивував потребу ухвалення 11 резолюцій в культурно-освітніх справах. О. прал. Куницький, обговорюючи шкільну політику партії, зауважив, що школи мають бути під державною опікою, бо це важкими зусиллями виборене загальнонаціональне добро. Д-р В. Бачинський запропонував резолюцію в справі безграмотності, в якій наголошувалося на необхідності боротьби з неписьменністю, аби суттєво зменшити відсоток безграмотних. Далі доповідач зупинився на значенні і завданнях української еміграції, зокрема Українського еміграційного товариства у Львові, філії якого мали створюватися негайно у цілому краї. Він наголошував, що «ніщо не повинно діятися поза нашими плечима, ми самі повинні розвести опіку й нагляд над українськими емігрантами, а не віддавати їх на поталу ріжних п'явок» [11].

Дві резолюції поставив М. Струтинський, а саме: а) у справі пресових

референтів по центральних установах УНДО; 6) у справі утворення Української Економічної Ради. Селянин Кравець вніс вагому поправку у справі податкової політики держави. З різних актуальних питань виступили селяни Тершаковець, Кузьмин, Мельник і Волчук. Зокрема, Мельник вказував на потребу поширення освіти, роль духовенства в культурному житті й у громадському вихованні українського народу. На його думку, всім потрібні загальна повага до себе і взаєморозуміння. Переможемо тоді, коли поширимо у найвіддаленіших містах національну свідомість і загартуємо народний дух. Представник міщанства п. Галібей висловив незадоволення, що на з'їзді не було реферату про вагу міст у житті нації. Він також говорив про роль різного промислу й торгівлі, домагаючись створення промислових і торговельних шкіл. «Нам потрібно якнайбільше інтелігентних, освічених ремісників і промисловців і туди слід ... спрямувати нашу молодь. Велика наша хиба – недостача солідарності, нерозуміння гасла “Свій до свого”», – зауважував він. Всі запропоновані резолюції в культурно-освітніх та економічних справах були прийняті одногосно (з деякими поправками) [11].

У політичних умовах, що склалися, УНДО своїм обов'язком вважало насамперед захист національно-політичних, культурних та господарських інтересів і прав.

На II з'їзді виступала опозиція як справа, так і зліва. Соціалісти-революціонери створили свій клуб української соціалістично-радикальної парламентської репрезентації на чолі з Л. Бачинським, на думку яких потрібно було проводити т. зв. «реальну політику»,

домагаючись компромісу в окремих економічних і культурних питаннях, не відмовляючись від державницьких позицій. Але вони залишилися в меншості. Правда, судячи з підпільної партійної переписки діячів КПЗУ, в керівних органах УНДО обговорювалася ідея створення «Партії реальної роботи». Однак вона не була втілена в життя. Самого В. Бачинського виключили з членів УНДО за порушення статуту партії. Окремий клуб створив і «Сельроб», яким керував М. Чучмай.

Дехто з прибічників радянської орієнтації засуджували антирадянську скерованість політики УНДО та лояльність щодо Польської держави. На таку позицію «радянців» звернула увагу КПЗУ. Використовуючи Є. Петрушевича, його вплив на цю групу, комуністи намагалися послабити УНДО зсередини.

Проте опозиція була нечисленною (в групі «Рада» перебувало менше десятка делегатів з'їзду, а прихильників В. Бачинського було ще менше). Тому з'їзд висловив довіру партійному керівництву і рішуче відхилив фракційну роботу в партії. Внаслідок виключення «опозиціонерів» із рядів УНДО воно стало більш одноцільним і сконсолідованим [26, с. 34–35].

Отже, на II Народному з'їзді УНДО були прийняті резолюції в політичних справах, у справах громадської самоуправи, культурно-освітніх, економічних, організаційних справах та додаткові резолюції про довіру до партійного проводу, проти організованої фракційності, зв'язок преси з центральними українськими установами, утворення економічної ради, еміграційні справи та подолання безграмотності [23].

У виборчій кампанії 1927 р. до місцевих органів самоуправління українські партії виявили певне порозуміння і співробітництво. На місцях – у повітових центрах, містах та селах – створювалися виборчі комітети з представників як націонал-демократів, так і радикалів. Ця солідарність державницьких партій у виборах 1927 р. дала певні результати: у Станіславському воєводстві у виборах до гмінних рад українці вибороли 81,8% мандатів, у Тернопільському – 64,3%, у Волинському – 70,7%.

Проявивши певну тактичну мудрість у виборах до місцевих рад, УНДО створило в окремих містах спільні блоки з представниками поляків, євреїв і отримало значну кількість мандатів. Зокрема, у Станіславському воєводстві отримали 29% (поляки – 31,2%, євреї – 39,4%).

Місцеві вибори 1927 р. продемонстрували вплив різних політичних сил серед населення Західної України. Переконливо на цих виборах перемогли націонал-демократи із своєю консолідаційною програмою у Львівському, Тернопільському та Станіславському воєводствах (для прикладу – в Тернопільському воєводстві УНДО у виборах до гмінних рад отримало 68,2%; у виборах до місцевих рад – 73,5%). Посилився вплив об'єднання на північно-західних землях, що було не менш важливим для консолідації національних сил. Так, у Волинському воєводстві у виборах до гмінних рад отримано 6,6% голосів, до міських рад – 12% голосів. Інші самостійницькі партії разом з угодовцями і комуністами не отримали і половини голосів порівняно з націонал-демократами [26, с. 36].

Дуже складно проходила консолідація українських політичних партій.

Партійні протиріччя переважили принцип національної солідарності. Неодноразові заклики ЦК УНДО до інших політичних партій (УСРП, УСДП, Селянський союз тощо) з пропозицією створити єдиний виборчий фронт – національний блок українських політичних партій – не знайшли підтримки в них, вони усвідомлювали, що УНДО прагне очолити пропонований блок українських політичних партій, і побоювалися його гегемонії [34]. Але, незважаючи на критику опонентів та невдачі, пов'язані із консолідаційними процесами, УНДО вдалося заручитися підтримкою Союзу української націоналістичної молоді, керівники якого 16 січня 1928 р. закликали українську молодь голосувати за УНДО, що стоїть на націоналістичній платформі, а також греко-католицького духовенства і його Української християнської організації (УХО) [20]. 2 лютого 1928 р. УНДО опублікувало відозву до українського народу, в якій, видаючи бажане за дійсне, зазначалося: «До виборів об'єдналося Українське національно-демократичне об'єднання з усіма патріотичними організаціями Галичини, Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя. Всі, що ставлять інтерес загальнонародний вище інтересу вузького йдуть до виборів під блакитно-жовтим стягом Національного об'єднання». Варто підкреслити, що українські політичні партії боролися не стільки із польськими політичними силами, скільки між собою. Так, УНДО відзначала: «Ми і тільки ми створили правдиво український національний фронт і його несемо у виборчій масі» [27].

Отже, вибори до сейму (4 березня) і сенату (11 березня) 1928 р. стали важливим етапом діяльності об'єднання. Вони

розглядалися як своєрідний референдум, що мав спростувати або підтвердити правомірність Польщі на володіння українськими територіями.

Участь у виборах взяли всі західноукраїнські партії, фракції і угруповання. Переслідуючи одну й ту ж мету – боротьбу за суверенітет українських земель в Польській державі, національне і соціальне визволення, здобуття Української держави, – українським політикам все ж не вдалося створити єдиного виборчого блоку.

Однак, незважаючи на розпорошення сил, а також перешкоди, фальсифікації в ході виборів і поліцейські репресії, українське населення Західної України продемонструвало високий рівень національної свідомості, організованості, віддавши національно-державницьким силам 2/3 своїх голосів. Загалом у польському сеймі українці здобули 46 мандатів і 11 – у сенаті (9 представляли УНДО, 1 – УСРП, 1 – «Сельроб» (правицю). 8 сенаторів було обрано з Галичини (7 – з УНДО, 1 – УСРП), 1 – з Волині («Сельроб»), 2 – з державного списку УНД). Найчисельніше тут були представлені національно-державницькі сили: УНДО, «Сельсоюз», УСРП і УПП, які разом мали 35 своїх представників у сеймі та 10 – у сенаті. Найбільшу кількість голосів (600 тис.) отримало УНДО, яке одержало 23 мандати в сеймі і 9 – у сенаті. Проте на північно-західних українських землях ундівці не отримали жодного мандата. Двох послів до сейму в спілці з УНДО провів холмсько-волинський «Сельсоюз». 41 посол і всі сенатори були кандидатами від українських партій, опозиційних до Польської держави, п'ять українців було обрано за списком Безпартійного блоку співпраці з урядом.

Більшість послів і сенаторів належали до самостійницького табору. Таким чином, незважаючи на відсутність порозуміння між українськими політичними силами, українці отримали значну кількість мандатів у сеймі.

Комуністи, угодовці, москвофіли програли державницькому табору, набравши разом 387 тис. голосів.

Це був значний успіх української спільноти, якщо зважати на те, що «коли розпочалася передвиборна кампанія, на Західній Україні запанував такий терор, що йому міг би позаздрити навіть колишній царський уряд» [26, с. 40].

Підсумки виборів яскраво засвідчили негативне ставлення більшості населення західноукраїнських земель до польської влади, його прагнення до самостійного життя. Однак політичні суперечності в національно-демократичному таборі негативно вплинули на більш перспективні наслідки виборів. На Волині вибори виявили тенденцію до зменшення впливу опозиційних партій на польський уряд, зростання угодовських настроїв. Вони засвідчили глибоку колонізацію західноукраїнських земель, що знаходилися за лінією Керзона – Лемківщини, Посяння, Холмщини, Підляшшя.

Після виборів українським депутатам у польському парламенті необхідно було об'єднати зусилля для відстоювання інтересів українського народу.

Завдяки погодженості дій українських депутатів від УНДО В. Забликаевич став віце-маршалом сейму, М. Галущинський зайняв таку ж посаду в сенаті. Один із провідників УСРП Д. Ладика був обраний секретарем сейму. Багато українських депутатів увійшли до складу парламентських комісій.

Перед новообраними українськими послами постало питання об'єднання своїх зусиль у польському парламенті. З ініціативою створення українського клубу виступив ЦК УНДО на своєму засіданні 17 березня 1928 р. Однак через неможливість співпраці з комуністами, угодовцями та москвофілами основні зусилля націонал-демократи спрямували на залучення до співпраці послів і сенаторів з УСРП, «Сельсоюзу» і безпартійних. На переговорах 17 і 24 березня 1928 р. та спільній нараді УНДО і УСРП 26 березня ц.р. було запропоновано три варіанти співпраці: 1) утворення спільного клубу УНДО і УСРП; 2) створення союзу двох клубів із збереженням внутрішньої автономії кожного з них та свободи дій у краї; 3) погодження дій при виборах президії сейму, сенату, голів парламентських комісій. Посли від УСРП постановили утворити окремий посольський клуб. Порозуміння було досягнуто лише щодо виборів президії сейму і сенату [26, с. 40].

Крім цього, націонал-демократам у сеймі вдалося знайти спільну мову з представниками білоруського населення у польському парламенті та утворити з ними Українсько-Білоруський клуб. З української сторони до нього ввійшли 26 послів (24 – представники УНДО, 1 – «Сельсоюз», 1 – безпартійний). В автономну білоруську групу входили 4 послі. Головою клубу було обрано Д. Левицького [26, с. 41].

Зате в сенаті все ж вдалося створити Український сенатський клуб, до якого, крім членів УНДО, ввійшли представник УСРП І. Макух і два білоруси. Очолити його А. Горбачевський.

Утворення в польському сеймі Української парламентської репрезентації

на чолі з головою УНДО Д. Левицьким відкривало новий етап політичної діяльності західноукраїнської націонал-демократії. У виступі 29 березня 1928 р. Д. Левицький заявив, що найвищим, святим і непорушним ідеалом українців є незалежна, суверенна і соборна Українська національна держава на всій українській території, і закликав не визнавати міжнародних угод, що заперечували право українського народу на самовизначення, незалежне існування у власній державі.

У своїх виступах та запитах до парламенту українські депутати виступали проти польської колонізаційної політики, закликали боротися за національні права народу. Представник у сеймі від УСРП, голова клубу цієї партії Д. Ладика, виступаючи на засіданні сейму 30 березня 1930 р., заявив, що його партія боротиметься проти будь-якого польського уряду, доки не будуть визнані права українського народу на самовизначення, а отже, побудову незалежної Української держави.

Розроблена тактика і стратегія політичної боротьби, активна участь у розбудові суспільного, культурного, освітнього та економічного життя українців спричинили значне посилення громадсько-політичних впливів УНДО на хід історії держави. Долаючи численні труднощі, несприятливі суспільні обставини, національне об'єднання за короткий час зуміло довести, що воно є провідною політичною силою в краї у боротьбі за національні, демократичні, господарські та культурно-освітні права західноукраїнського населення [32, с. 15].

Кінець 20-х років ХХ ст. став найвищим піднесенням західноукраїнської націонал-демократії. У цей час УНДО виступало ініціатором консолідації

національних сил, мало вплив на політичне, громадське, культурно-освітнє й господарське життя краю. Період 1928–1930 рр. був найвищим піднесенням західноукраїнської націонал-демократії за всі міжвоєнні роки. З усіх українських політичних партій саме УНДО з її специфічною суспільно-політичною еластичністю найбільш адекватно відображало громадський менталітет місцевого українського населення, тенденції його суспільних настроїв. УНДО демонструвало ідейно-політичну і організаційну єдність, що засвідчив III з'їзд партії, який відбувся 24–25 грудня 1928 р. У резолюціях, прийнятих на ньому, наголошувалося, що наступ польського уряду на українство посилюється, знищується економічна, культурно-освітня, політична сфера народу [24, с. 541–548].

З огляду на політичну ситуацію з'їзд закликав національно-державницькі сили до подолання суперечностей між політичними угрупованнями, погодження дій на всіх напрямках національного життя. Керівники УНДО пропонували представникам всіх українських партій у польському сеймі створити своє парламентське представництво для спільних дій із захисту прав українців.

Трагічні події на Наддніпрянщині, пов'язані з колективізацією, масовими репресіями української інтелігенції, а також пацифікація в Галичині позначилися на політиці націонал-демократів і спричинили еволюцію їх політичних концепцій, зміну суспільних настроїв, згортання радянськості. Саме тому УНДО перейшло на антирадянські позиції.

Наступним важливим етапом стали вибори 1930 р., які засвідчили зміну політичних поглядів у західноукраїнському

суспільстві. Їхні результати переконливо довели, що УНДО, незважаючи на несприятливі суспільні обставини, залишилося провідною політичною силою у боротьбі за національні, господарські та культурно-освітні права українського народу. Здобутки українського виборчого блоку виглядали особливо вагомо на фоні повного розгрому ліворадикальних та москвофільських угруповань, які не спромоглися здобути жодного мандата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурковська І. Проблема польсько-українського політичного компромісу в діяльності УНДО (1925–1935) / Ірина Бурковська // Розбудова держави. – 1997. – № 1. – С. 26–32.
2. Бурковська І. Зовнішньополітичні орієнтири УНДО (1925–1935) / Ірина Бурковська // Наукові зошити історич. факультету Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка: зб. наук. праць. – Львів, 2000. – Вип. 3. – С. 140–145.
3. Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. К. Васюта. – Львів : Каменяр, 2006. – 335 с.
4. Дробот І. Державницька діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (20–30-ті роки ХХ ст.) / Іван Дробот // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвідомчий збірник наукових праць. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – Вип. 8. – С. 286–297.
5. Зашкільняк Л. Генеза і наслідки українсько-польської нормалізації 1935 р. / Леонід Зашкільняк // Polska i Ukraina: Sojusz 1920 roku i jego następstwa. – Toruń, 1997. – S. 431–454.
6. Зашкільняк Л. Українсько-польське порозуміння 1935 р. (за матеріалами архіву Я. С. Лося) / Леонід Зашкільняк // Проблеми слов'янознавства: міжвідомчий науковий збірник. – Львів, 1996. – Вип. 48. – С. 62–72.
7. Звідомлення зі з'їзду об'єднання // Діло. – 1925. – 15 липня. – С. 2.

8. Із постанов народного комітету Українського національно-демократичного об'єднання, ухвалених 13 травня 1926 року // ЦДАГО. – Ф. 6, оп.1, спр. 168, арк. 82–83.
9. II Конгрес Українського національно-демократичного об'єднання // Діло. – 1926. – 21 листопада.
10. II Конгрес Українського національно-демократичного об'єднання // Діло. – 1926. – 23 листопада.
11. II Конгрес Українського національно-демократичного об'єднання // Діло. – 1926. – 24 листопада.
12. Качараба С. Василь Мудрий – громадський діяч, політик, публіцист / Степан Качараба, Ярослав Комарницький. – Дрогобич, 2009. – 240 с.
13. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1 / Микола Кугутяк. – К. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 536 с.
14. Кугутяк М. В. Українське національно-демократичне об'єднання: активізація діяльності, посилення громадсько-політичних впливів (1928 – 1930 рр.) / М. В. Кугутяк // Галичина. – 1999. – № 3. – С. 24–34; 1999. – № 4. – С. 90–96.
15. Кугутяк М. В. Галицькі українці в боротьбі за державну незалежність у 1920 – 1923 рр. / М. В. Кугутяк // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 45–58; 1998. – № 2. – С. 56–65.
16. Кугутяк М. В. Українське національно-демократичне об'єднання: політичний конфлікт 1931–1933 рр. / М. В. Кугутяк, Б. Г. Хруслов // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. – Івано-Франківськ, 1999. – Вип. II. – С. 64–73.
17. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: ВД «Альтернативи», 1999. – 336 с.
18. Кучерепа М. М. Зародження та діяльність на Волині українських політичних партій та громадських організацій в 1921–1939 рр. // М. М. Кучерепа: зб. навч.-метод. матеріалів і наукових статей історичного факультету. – Луцьк, 1995. – Вип. 1. – С. 69–78.
19. Народний комітет. Хід нарад і дискусій // Діло. – 1926. – 16 травня.
20. Національна молодь і вибори // Діло. – 1928. – 21 січня. – С. 2.
21. Програма Українського національно-демократичного об'єднання // Діло. – 1926. – 28 листопада.
22. Пуйда Р. Парламентська діяльність УНДО / Р. Пуйда // Науковий вісник Інституту гуманітарної підготовки ІФНТУНГ (Матеріали науково-теоретичної конференції, Івано-Франківськ, 2011 р.). – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 3. – С. 98–109.
23. Резолюції Народного з'їзду // Діло. – 1926. – 28 листопада.
24. Резолюції III Народного з'їзду УНДО // Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / Відп. ред. М. Кугутяк. – Том 1. – Книга 1 (1919–1929). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 541–548.
25. Скочиляс І. Повітовий комітет УНДО у суспільно-політичному житті Борщівщини середини 20-х – кінця 30-х рр. XX ст. / Ігор Скочиляс. – Львів: Краєзнавче товариство «Джерело», 1995. – 56 с.
26. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / Ігор Соляр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. – 71 с.
27. Український народ! // Діло. – 1928. – 2 лютого. – С. 1.
28. Українське національно-демократичне об'єднання до українського громадянства // Діло. – 1925. – 21 липня. – С. 1.
29. Федик І. УНДО, ОУН : ставлення до Польщі / Іван Федик. – Львів: Б. в., 1998. – 80 с.
30. Хруслов Б. Г. У боротьбі за церкву, націю і державу / Б. Хруслов, Г. Гладка, М. Кугутяк // Галичина. – 1998. – № 1. – С. 67–92.
31. Хруслов Б. Г. Українське національно-демократичне об'єднання та консолідація нації / Б. Г. Хруслов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1999. – № 4. – С. 153–165.

32. Хруслов Б. Г. Політична діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (1925–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Б. Г. Хруслов; Чернівецький державний ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2000. – 20 с.

33. Хруслов Б. Політика УНДО напередодні Другої світової війни (1938–1939 рр.) / Борис Хруслов // Галичина. – 1999. – № 3. – С. 181–188.

34. Хто винен? Чому нема українського блоку? Документи переговорів з соціалістами-радикалами. Чому нема блоку з соціалістами-демократами і Селянським союзом? // Діло. – 1928. – 17 січня. – С. 3–5.

35. Цецик Я. П. Діяльність українських національних партій на Волині у міжвоєнний період: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Я. П. Цецик. – Чернівці, 2008. – 20 с.

36. Швагуляк М. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939) / Михайло Швагуляк // Сучасність. – 1994. – № 2. – С. 77–82.

37. Швагуляк М. В часи національної скорботи // За вільну Україну. – 1990. – 24 жовтня.

REFERENCES

1. BURKOVSKA, I. (1997). The Problem of the Polish-Ukrainian Political Compromise of UNDO (1925-1935). *Rozbudova derzhavy*, (1), pp. 26–32. [in Ukr.]

2. BURKOVSKA, I. (2000). Foreign Foci of UNDO (1925-1935). In: *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho natsionalnoho universitetu imeni I. Franka: zbirnyk naukovykh prats.* (Scientific Fascicles of the Faculty of History of Ivan Franko National University of Lviv: Collection of Scientific Works), (3). Lviv, pp. 140–145. [in Ukr.]

3. VASIUTA, I. (2006). *Political History of Western Ukraine (1918–1939)*. Lviv: Kameniar, 335 p. [in Ukr.]

4. DROBOT, I. (2003). State Activity of the Ukrainian National Democratic Alliance (1920–1930). In: *Problemy istorii Ukrainy:*

Fakty, sudzhennia, poshuky. Mizhvidomchy zbirnyk naukovykh prats. (Problems of the History of Ukraine: Facts, Judgments, Inquiry. International Collection of Scientific Works), (8). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 286–297. [in Ukr.]

5. ZASHKILNIAK, L. (1997). The Genesis and Consequences of the Ukrainian-Polish Normalization of 1935. In: *Polska i Ukraina: Sojusz 1920 roku i jegonastępstwa.* Toruń, pp. 431–454. [in Ukr.]

6. ZASHKILNIAK, L. (1996). Ukrainian-Polish Agreement of 1935 (Based on the Archives of Ya. Los). In: *Problemy slovianoznavstva: Mizhvidomchy naukovyi zbirnyk.* (Problems of Slavic Studies: Interdepartmental Collection of Scientific Works), (48). Lviv, pp. 62–72 [in Ukr.]

7. Notification from the Congress, (1925). *Dilo*, (15 lypnia), p. 2. [in Ukr.]

8. From the Provisions of the People's Committee of the Ukrainian National Democratic Alliance approved on May 13, 1926. In: *Central State Archives of Public Organizations of Ukraine (TSDAGO)*. [in Ukr.]

9. Second Congress of Ukrainian National Democratic Alliance, (1926). *Dilo*, (21 lystopada). [in Ukr.]

10. Second Congress of Ukrainian National Democratic Alliance, (1926). *Dilo*, (23 lystopada). [in Ukr.]

11. Second Congress of Ukrainian National Democratic Alliance, (1926). *Dilo*, (24 lystopada). [in Ukr.]

12. KACHARABA, S. (2009). *Vasyl the Wise: A Public Figure, Politician, Journalist.* Drohobych, 240 p. [in Ukr.]

13. KUHUTIAK, M. (2002). *History of Ukrainian National Democracy (1918–1929)*. Vol. 1. Kyiv – Ivano-Frankivsk: Plai, 536 p. [in Ukr.]

14. KUHUTIAK, M. (1999). Ukrainian National Democratic Alliance: Revitalization, Strengthening Social and Political Influence (1928–1930). *Halychyna*, (3), pp. 24–34; (4), pp. 90–96. [in Ukr.]

15. KUHUTIAK, M. (1997, 1998). Galician Ukrainians in the Struggle for Independence in 1920–1923. *Halychyna*, (1), pp. 45–58; (2), pp. 56–65. [in Ukr.]
16. KUHUTIAK, M. (1999). Ukrainian National Democratic Alliance, the Political Conflict of 1931–1933. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Istorii*, (2). Ivano-Frankivsk, pp. 64–73. [in Ukr.]
17. KULCHYTSKYI, S. (1999). *Ukraine between Two Wars (1921–19)*. Kyiv: VD “Alternatyvy”, 336 p. [in Ukr.]
18. KUCHEREPА, M. (1995). The Origin and Activity of Ukrainian Political Parties and Public Organizations of Volyn in 1921–1939. In: *Zbirnyk navchalno-metodychnykh materialiv i naukovykh statei istorychnoho fakultetu*. (Collection of Educational and Methodological Materials and Scientific Works of the Faculty of History), (1). Lutsk, pp. 69–78. [in Ukr.]
19. People’s Committee. The Course of Meetings and Discussions, (1926). *Dilo*, (16 travnia). [in Ukr.]
20. National Youth and Elections, (1928). *Dilo*, (21 sichnia), p. 2. [in Ukr.]
21. Program of the Ukrainian National Democratic Alliance, (1926). *Dilo*, (28 lystopada). [in Ukr.]
22. PUIDA, R. Parliamentary Activity of UNDO. In: *Naukovyi visnyk Instytutu humanitarnoi pidhotovky IFNTUNH. Materialy nauково-teoretychnoi konferentsii, 2011 r.* (Scientific Bulletin of the Institute of Humanities of IFNTUOG. Conference proceedings, 2011), Vol. 3. Ivano-Frankivsk, pp. 98–109 [in Ukr.]
23. Resolutions of the People’s Congress, (1926). *Dilo*, (28 lystopada). [in Ukr.]
24. Resolutions of the 3rd People’s Congress of UNDO, (2012). In: M. KUHUTIAK, ed., *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy*. (Ukrainian National Liberation Movement in the 20th century Subcarpathia. Documents and Materials), Vol. 1, Book 1 (1919–1929). Ivano-Frankivsk, pp. 541–548 [in Ukr.]
25. SKOCHYLIIAS, I. (1995). *County Committee of UNDO in Social and Political Life of Borshchiv in mid 1920’s – late 1930’s*. Lviv: Kraieznavche tovarystvo “Dzherelo”, 56 p. [in Ukr.]
26. SOLIAR, I. (1995). *Ukrainian National Democratic Alliance: The First Period of Activity (1925–1928)*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 71 p. [in Ukr.]
27. Ukrainian People! (1928). *Dilo*, (2 liutoho), p. 1. [in Ukr.]
28. Ukrainian National Democratic Alliance to the Ukrainian Society, (1925). *Dilo*, (21 lypnia), p. 1. [in Ukr.]
29. FEDYK, I. (1998). *UNDO, UNO: Attitude to Poland*. Lviv: w. p., 80 p. [in Ukr.]
30. KHRUSLOV, B. (1998). In the Struggle for the Church, the Nation, and the State. *Halychyna*, (1), pp. 67–92. [in Ukr.]
31. KHRUSLOV, B. (1999). Ukrainian National Democratic Alliance and the Consolidation of the Nation. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy*, (4), pp. 153–165. [in Ukr.]
32. KHRUSLOV, B. (2000). *Political Activity of the Ukrainian National Democratic Alliance (1925–1939)*. [A thesis for Candidate of Sciences degree in History]. Chernivtsi, 20 p. [in Ukr.]
33. KHRUSLOV, B. (1999). UNDO Policy before World War II (1938–1939 biennium). *Halychyna*, (3), pp. 181–188. [in Ukr.]
34. Who Is to Blame? Why no Ukrainian Bloc? Documents of Negotiations with Radical Socialists. Why Is There no Bloc with Social Democrats and the Peasant Union? (1928). *Dilo*, (17 sichnia), pp. 3–5. [in Ukr.]
35. TSETSYK, Ya. (2008). *The Activity of Ukrainian National Parties in Volyn in the Inter-war Period*. [A thesis for Candidate of Sciences degree in History]. Chernivtsi, 20 p. [in Ukr.]
36. SHVAHULIIAK, M. (1994). Party Divisions and National Interests. The Problem of the Political Consolidation of the Ukrainian National Movement in Galicia (1919–1939). *Suchasnist*, (2), pp. 77–82. [in Ukr.]
37. SHVAHULIIAK, M. (1990). In Times of National Mourning. *Za vilnu Ukrainu*, (24 zhovtnia). [in Ukr.]

I. Krasnodemska

*Formation and Activities of UNDO in West Ukrainian Lands (1925–1939)***Abstract**

The Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO) was one of the largest and most influential political organizations in interwar Galicia; it played the role of the direct heir of pre-war National Democratic Party – a leading power before and during the Polish-Ukrainian war of 1918–1920. This liberal centrist party of Ukrainian intelligentsia, clergy and peasantry partially advocated constitutional democracy and independence of Ukraine, but felt the need to achieve this through reforms. Trying to normalize Polish-Ukrainian relations, it used flexible, give-and-take tactics, but repressions and traditionally irreconcilable chauvinist policy of the Polish government and Ukrainian nationalists' extremism complicated and disrupted those efforts. The Alliance controlled a lot of Ukrainian financial, cooperative, and cultural organizations (Audit Union of Ukrainian Cooperatives, "Enlightenment", "Falcon", etc.). In the elections to the Polish Sejm, UNDO collected 600 thousand votes, winning the vast majority of Ukrainian mandates.

UNDO published a popular daily newspaper, Delo. In their program they claimed independence and unity of Ukraine, but tried to achieve it by legal, parliamentary means, which in Polish state brought their effort to naught. The Alliance's activities were mainly focused on public, social, economic, and cultural life of Ukrainians.

Under the influence of internal and external circumstances, UNDO policy had evolved towards finding ways of Polish-Ukrainian compromise. It was to be based on the idea of the autonomy of West Ukrainian lands incorporated into Poland. The struggle between supporters and opponents of the compromise with Poland led to the division of West Ukrainian society into two main political camps.

Неприйняття польської окупації, заперечення рішення Ради послів Антанти, боротьба проти національного поневолення, за державну незалежність і соборність України сприяли об'єднанню національно-державницьких сил. У вкрай несприятливих умовах українські політичні партії змушені були шукати можливості для відстоювання національних інтересів. З метою усунення розбіжностей в українській політиці західноукраїнських земель і консолідації націоналістичних сил українські національні угруповання, а саме Українська народна трудова партія з її обома групами, Українська партія національної роботи і Національна група Української парламентарної репрезентації зі своїми однодумцями з Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя об'єдналися в одну партію – Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО).